

KOVÁCS FLÓRA

„A számoló lélek léte”¹

– Időszerkesztések Balla Zsófia *Kolozsvár* című versében –

„A múlt szökőár, és a zárlatig
előre tolja bábjaim.”

Balla Zsófia: *Kolozsvár*²

„arra a helyre álltam, ahol kislánykoromban
Apámmal és Anyámmal fényképeztünk”³

Cs. Gyimesi Éva

Kolozsvár

I.

Hunyorog ezerrel a piros égen,
vakon bámul: mi történik vele.
Régi lakók vesznek ég hűvösébe,
lámpák remegnek új kor tömegében,
csilló dinnyemagok, –
érlelődnek, szállnak szerteszét
az emberek, a sorsok.
Gyáván pislog a fény, az ifjú
rózsaszín a ma már húsveres hajnalokban.

Faragott kő, vagy írott lap,
vadul szerteszáll az ismétlődő idő
tudatlan új urak alól.
A tudatlanság ferde és frivol.
Neki bagolyköpet a múlt,
csont és toll keveréke.
Alázatos az ember,
hogyan feji az időt,
s úgy fejt meg, mi volt,
mit ért az élete.

Gyalázat és közöny fedi a jeltelent.

Pislákol a hajnali rózsza.
Előmlik a völgyben, mégsem találom
a helyet, ahol megszülettem.
Elhajtunk házuk előtt:
tűzfala hófehér,
homlokzata tiszta.

Nem lakja senki, minket sem hall senki.

Nem tudom, ki lettem. És mire jó,
mit segít a belátás,
ha két embernek sem hangtompító.

1 A cím kölcsönvétele Hans-Georg Gadamer *Az üres és a betöltött időről* című szövegéből, in Hans-Georg Gadamer: *Az üres és a betöltött időről*. Ford. Hegyessy Mária. In *Uő: A szép aktualitása*. Vál. Bacsó Béla. Budapest, T-Twins Kiadó, 1994. 85–111. 87.

E tanulmány elhangzott a Babeş-Bolyai Tudományegyetemen az *Idő paradoxonai* című konferencián 2013. május 17-én.

2 Balla Zsófia: *Kolozsvár*. In *Látó*, 2012. május, <http://www.lato.ro/article.php/Kolozsv%C3%A1r/2336/>, elérés: 2013. április 23.

3 Cs. Gyimesi Éva emlékére. In *Kolozsvári Rádió*, 2011. 06. 01., <http://www.radiocluj.ro/hu/multimedia/hangtar/reszletek/audio/5.html>, 8:36–8:41, elérés: 2013. május 1.

II.

Bevették.

Vagy inkább: belenőttek.

Még nem éreztem ilyen biztosan.

Nem foltozgatnak régi házakat,
inkább elfogyasztják. Úgy, ahogy
egy vadat lelőnek, majd megesszik
és ettől gyarapodnak.

Nehéz a lelkük.

Nem félnek attól, amit már elértek?

A sikertelen győzelem nem fojtogat?

Övék a város.

A lógó kábelek,

a külvárosok szutykos és romos

– egykor virágzó, kertes – házai.

A márvány résén kitüremlik a vascső.

Övék a váratlan hézag, a sár-lyukak,

rögtönzött szemétdombok,

az udvarokban elszaporodott

alkalmi boltok,

penészes kócerájok,

a báli ruhák álomszigete,

a használt cipők kéjbarlangjai.

Lépten-nyomon a szatócsüzletek:

fogkrém, cukorka, bakancs, púder,

karóra, s az ittfelejtett személyzet,

fogdmegek, hegyes nyelvű eladónők,

karónyi gyertyák, műhab krémesek.

Ez itt mind, mind új szerzemény

egy régi város elpiszkolt goblenén.

Mind az övék! Így az övék.

Kivágott fák helye – az a miénk.

S százados házak, folt kísértetek:

Kuncz, Dsida, Kós, Karácsony, Járosi,

Janovics, Szabédi, Haynal, s ki még!

Hová lettek? Kivé?

Az új világot új, térképező nevek,

új nyomvonalak szabják, à la Cluj,

másfajta szó csattog a szélben,

meghitten másfajta beszéd pörög –

s új nagyapák sírja Monostoron

otthonosan visel betont és művirágot.

Itt járok benne, minden ismerős.

De senki és semmi nem azonos

önmagával, csak a hihetetlen jelennel,

jövővel, másvilággal.

Húsz év alatt eltűnt Kolozsvár,

bár élnek itt még

bátran, szárazon régi emberek!

Itt él néhány titkos követ

a város bozótosában.

Még élek, de már nem enyém.

Hangja sürget: fiatal, idegen.

Homokóráján újrakezd a vég,

pereg Kolozsvár arcon, ingeken.

De visszatérni miért lehetetlen?

A város tán otthagytott ruhástekező?
Évtizedekig a kezünkre vár?
Ó, nem. A Nádas-völgyből
kidagad az idő.
A város fölteklik
más szavakkal, és a más szó mindent benő.

És ők, a Farkas utca hársai?

Mert nem remélem, hogy megfordulok.
Már nem remélek új fordulatot.
Mert visszatérni lehetetlen:
alábukás, új emigráció.
Mit kezdene velem a maradék.
Túlélni szép és visszataszító.

Összecsap a járda fejem felett.
Lyukas és szakadt, s amíg merülök,
nyalogatom a házak szegletét.
Az olcsó függönyöket szétfűjom.
A Szent Mihály tornyával átfúrom
a fülem, egy fodrászat olajos
padlóján heverek. Kis gesztusokból
csörren össze, ami eszembe jut
és ami sose volt.
Mit se tudva jár-kelek itt egy újfajta raj.
Nem nyitok be már régi iskolámba.
Amit nem látok, az már nem fakul.

Nincs hová, soha, visszatérni.
Elmentem rég, hogy meg ne haljak itt.
Fagyaszt és elfogyaszt:
elszabadult erő mozgatja vágyaim.

III.

Falevél rozsdá roncsa.
Áttetszik rajta, ami volt.
Egy város teste csupa ér,
csupa csók, csupa folt.

IV.

A hangversenyen elsírtam magam:
hol van Gaby Constantinescu?
s Csajkovszij: Rokokó-témája...?
Minden odavan.
Embert még apjához sem köti eskü,
a gyertyagyújtás tárgyaltan:
látom még Gabyt, várja, hogy beintse a pálca –
suhog vonója, és zenekarunk
szívárványa felel.
Nem az hiányzik, ki régóta nincsen,
hanem aki egy dallamban halott.

A múlt szökőár, és a zárlatig
előre tolja bábjaim. Életem csupa jel.
Drága Bretter Tanár Úr! A hiányzókért miért
a jelenlévő, miért az élő felel?

Balla Zsófia *Kolozsvár* című verse a *Látó*-folyóirat 2012. májusi számában jelent meg, s majd a periodika nívódíjas verse is lett. A *Kolozsvár* az emlékezés tematikáját, a múlt játékba hozását tekintve Balla Zsófia híres és vélhetően legtöbbet tárgyalt *PaterNoster* című versével mutat rokonságot, jóllehet a 2012-es évben publikált mű szerkezetileg nem olyan szabdalt, s talán nem sajátja az a fajta bonyolultság, amelyet a *PaterNoster* esetében még a *Romániai Magyar Irodalmi Lexikon* is fontosnak tart megemlíteni.⁴ A *Kolozsvár* emlékezés-technikájához mindenképpen kapcsolódik a várostól való elválás és a hozzá való vissza-visszatérés. E versben az időről való gondolkodásunkat megrendítő aspektusok figyelhetők meg. A *Kolozsvár* megjeleníti az idő méréséhez való viszonyulást, a fordulat, fordulópont, korszak problematikáját, az átmenet kérdéskörét, ezért párbeszédbe hozható Hans-Georg Gadamer *Az üres és a betöltött időről* című szövegével. A Balla Zsófia-vers – amellet, hogy a fentieket a magáénak tudja – az idézett elméleti szövegnek is vélhetően legmarkánsabb kérdése körül kering: hogyan határozható meg az *átmenet*?

A *Kolozsvár*-vers színre viszi a küzdést az idő mérésével; a megnyilatkozó e mérést képviselő eszközökhöz, a karórához, a homokórához és gyaníthatóan a templomtorony órájához újra és újra negatív jegyet társít. A többek között a karórához kapcsolt negatív jegy első és felszínes olvasásra talán egy egyneműsítő diskurzus feltűnését eredményezhetné, ám szoros olvasással felfedezhető: bár a karórához negatív jegy járul, az „ők” által jelöltek nem egy „roham” reprezentánsai. Egy következő nemzedékről, e nemzedék létrehozta olvasási módról és az élethez kapcsolt írásmódról lehet szó. A mozgás folyamatjellegével említődik, így nem lehet „rohamról” beszélni. El kell ismerni azonban, hogy a generációra vonatkoztatottságában talán felsejlik az egyneműsítő diskurzus gyanúja.

„Bevették.
Vagy inkább: belenőttek.
[...]
Lépten-nyomon a szatócsüszletek:
fogkrém, cukorka, bakancs, púder,
karóra, s az ittfelejtett személyzet,
fogdmegek, hegyes nyelvű eladónők,
karónyi gyertyák, műhab krémesek.”⁵

Az időmérésnek régebbi típusára, továbbá a mérés negatív értékelésére utal majd a homokóra. Az óra megnevezéssel minden olyan eszköz rendelkezhet, amelyik képes magán hordani a periodikusság és az állandóság jellemzőjét, azaz vonatkoztatási keretként szolgálhat.⁶

„Még élek, de már nem enyém.
Hangja sürget: fiatal, idegen.
Homokóráján újrakezd a vég,
pereg Kolozsvár arcon, ingeken.”⁷

A „végességhez” kötött jegy e részletnél az ismétlődését is magában hordja. Legyen az a homokóra vagy Kolozsvár anyaga, mindenképpen a kopást, változást szenvedni el. A homokóra szemeinek egymáshoz súrlódása a fizika e jelenségének természetéből adódóan nem képviselheti az el-nem-múlást, hiszen minden egyes fordítás, azaz az idő mérésének minden egyes technikai lépése az anyag roncsolódását (kopását) indítja el. A roncsolódás valójában a más-képpen írás e vers kontextusában, ha a nemzedéki lét kérdéskörét emeljük be. Emellett az ismétlődés mozzanata („újrakezd a vég”), s így a nemzedékek egymásra következése a biológiai nemzedékek sajátosságával együtt figyelhető meg.⁸ E folyamat egésze felől szemlélhetnénk az időt, ahogyan ezt Balla Zsófia teszi, a homokóra időmérése irányából azonban nem, ugyanis – ahogy Gadamer mondja – „az idő problémája bizonyára kezdettől fogva a legszorosabb összefüggésben állt az időméréssel, olyan szoros kapcsolatban, hogy az időmérés problémája egyenesen az idő létének megkerülésére, ill. behelyettesítésére látszik módot adni. Mindenesetre az idő függetlensége attól, ami az időben mérendő, minden időmérés szűkszerű követelménye”⁹. A Balla Zsófia által oly sokat és ebben a versben is idézett Bretter György az órát a helyettesítés funkciójában mutatja be, de lényegében ő is az „idő kiűzésé-

4 *Romániai Magyar Irodalmi Lexikon*. Kolozsvár, Kriterion Könyvkiadó, <http://lexikon.kriterion.ro/szavak/202/>, elérés: 2013. július 2.

5 Balla: *Kolozsvár*. I. m.

6 Vö. erről: Veress Károly: *A nemzedékváltás szerepe a kultúrában*. Kolozsvár, Pro Philosophia – Polis, 1999.

7 Balla: *Kolozsvár*. I. m.

8 Vö.: Veress: *A nemzedékváltás szerepe a kultúrában*. I. m. 219.

9 Gadamer: *Az üres és a betöltött időről*. I. m. 88.

re” mutat az óra létrehozásánál: „az idő kérlelhetetlenségét szidalmazták [az emberek – K. F.], és sopánkodva feltalálták az idősámítást, hogy ezentúl ne az időt, hanem az órát szidhassák balsorsukért.”¹⁰ Az idő mérése az időhöz viszonyulásunk külsődleges típusa, s a heideggeri elgondolás szerint elvezet ahhoz az időszemlélethez, amely „»kiúzi önmagából« az időt”¹¹. Külsődleges időviszonyulásunkhoz sorolható a szociális idő, hiszen az egyénre ez esetben ugyancsak kívülről meghatározott kényszer nehezedik, ám az egyén időkonstrukciói magukba olvasztják a szociális idő jellemzőit.¹²

A nemzedék fogalma apropóján sem árt tehát figyelni arra, hogy ne egy külsődleges rendszert alkalmazzunk, hiszen egyrészt a naptár használatához szintén időmérési sémáink párosulnak, másrészt a történelmi nemzedékben gondolkodás a történelmi tényezők miatt hajlamos elmosni az egyéni jegyeket és interpretációkat. A nemzedéki tudathoz a differenciáltság-nak kell társulnia. Emellett az élmények egymásra rakódásánál tagadhatatlan a „gyermekkor” élményeinek hangsúlyozott pozíciója.¹³ Az élményekre, benyomásokra a lírai én erősen támaszkodik is e versben. Ez az aspektus a kollektív emlékezet elemeinek, szimbólumainak felelevenítésében ragadható meg, majd egy névsor közlésében. Az e felsoroláshoz tapadt kollektív identitás használatakor számolni kell azzal, hogy ezen identitástípus is állandóan mozgásban van, részint a kommunikációnak köszönhetően.¹⁴ A kommunikációt szorgalmazná talán a lírai én, ám eközben a menekülést emeli ki újra és újra.

„Itt járok benne, minden ismerős.
De senki és semmi nem azonos
önmagával, csak a hihetetlen jelenel,
jövövel, másvilággal
[...]

Mert visszatérni lehetetlen:
alábukás, új emigráció.

[...]
Nincs hová, soha, visszatérni
Elmentem rég, hogy meg ne haljak itt.”¹⁵

A nemzedéki léttől nem függetlenek a *Kolozsvár*-versben az én „arckeresései”, bár ez aktu-sokhoz kötött eredményt teljes mértékben negatív jeggyel látja el a mű. A lényeges momentum a már eltávozottak felemlítése. A nevesítés kiemelten Bretter Györgyöt érinti, aki Balla Zsófia írásainak visszatérő alakja. Az eltávozott mester megjelenítése főképpen a halál és a hiány aláhúzásával párosul.

„A múlt szökőár, és a zárlatig
előre tolja bábjaim. Életem csupa jel.
Drága Bretter Tanár Úr! A hiányzókért miért
a jelenlévő, miért az élő felel?”¹⁶

A részlet bemutatja egyfelől azt az időfelfogást, amelyet Max Scheler emel ki, vagyis a múlt felhalmozódását és a jövő szűkösebbé válását jeleníti meg, másfelől pedig ez időfelfogásból kimutatható „halálaffirmációt”¹⁷. Emellett a már elhunyt „megtartásának” jegyét is magával hozza, amelyben egy differenciált jelenlét képviseltetik, annak maradandóságával. Gadamer ezt visszatérően az „új tartósság” felől szemléli, illetve az emlékezéshez köti. Az előbbi *Az üres és a betöltött időről*ben a megtartás irányából¹⁸, az utóbbit a *Költetni és gondolkodni Hölderlin Emlékezés című verse tükrében* című írásban a sokféleség vonatko-

10 Bretter György: Kronosz, a kegyetlen. In uő: *Vágyak, emberek, istenek*. Bukarest, Kriterion Könyvkiadó, 1970. 139–155. 144.

11 Veress: *A nemzedékváltás szerepe a kultúrában*. I. m. 175.

12 Uo.

13 Vö.: Uo. 216–218.; 220–221.; 246–247.

14 Vö.: Uo. 248–249.

15 Balla: *Kolozsvár*. I. m.

16 Uo.

17 „Max Scheler [...] éppen az egyre terhesebbé váló múlt és egyre inkább összezsugorodó nyitott jövőelvárás sémájából vezette le a halál természetességét, a halálaffirmációt [...]”, In Gadamer: *Az üres és a betöltött időről*. I. m. 99.

18 „Ami végképp levált, amitől végképp elbúcsúztunk, az új tartósságra tesz szert. A búcsú e tapasztalatát különösen onnan ismerjük, amikor hozzánk közelálló emberektől a halál elválaszt minket.”, Uo. 103.

zásában¹⁹ tanulmányozza. A Gadamer által oly sokat idézett és a hátramaradottra fókuszáló Martin Heidegger *Lét és idő*beli elgondolása is rimel erre: „E világból kiindulva tudnak a hátramaradottak még *vele lenni*.”²⁰ A Kolozsvár-versen érződnek azon vonások, amelyekből következtethető, hogy az én mind a már elhunytak nyomaiból, mind egyszerűen a múlt nyomaiból próbálja olvasni a várost. Mindkét esetben eltávozottak nyomainak fejtése dereng. Ezt nemcsak a holttest viszonylatában vizsgálhatjuk, ha az elhunyt fizikális nyomhagyásait figyelembe vehetjük/vesszük: „[m]ások meghalásakor az a különös létfenomén tapasztalható, amely úgy határozható meg, mint egy létezőnek a jelenvalólét (illetve az élet) létmódjából a már-nem jelenvalólétbe történő átcsapása.”²¹ Ez a kérdés azonban nem függetleníthető attól, hogy a jelenvalólét a halál tapasztalatára csak és kizárólag mások vonatkozásában tehet szert: „[a]z ilyesmi [mármint a halál tapasztalata is – K. F.] persze a mindenkori jelenvalólét számára önmagát illetően elérhetetlen. Annál nyomatékosabb azonban mások halála. A jelenvalólét véget-érése ezáltal »objektíven« hozzáférhetővé válik. A jelenvalólét, minthogy lényegesen másokkal való együttlét, szert tehet a halál tapasztalatára.”²² E tapasztalat viszont az egész-lenni-tudás feltételeként valósulhat meg.²³ A Kolozsvár-versben megfogalmazott „a hiányzóért miért / a jelenlévő, miért az élő felel?”²⁴ kérdése az emlékezés és a halál tapasztalata felől megválaszolható.

Amikor e Balla Zsófia-vers éneke szemléli a „mostani”, a vers által jelenbelinek tételezett Kolozsvárt, akkor a megismerés útját járja: „[a]mikor a jelenvalólét valamire irányul, valamit megragad, akkor nem belső szférájából lép ki, melybe előzőleg mint valami tokba lett volna bezárva, hanem elsődleges létmódjának megfelelően már eleve »kívül« van a már mindenkor felfedett világ valamely utunkba kerülő létezőjénél. [...] S másfelől, a megismertnek a felfogása nem jelenti azt, hogy a megragadó kilépés a megszerzett zsákmánnyal visszatér a tudat »lakába«, hanem a megismerő jelenvalólét *mint jelenvalólét* a felfogás, a megőrzés és az emlékezetben megtartás során is *kívül marad*.”²⁵ A megismeréshez párosuló *odapillantást* oly módon értelmezi Heidegger, hogy annak nyelv általi megragadása és artikulációja teszi lehetővé majd az emlékezetben tartást. Az *odapillantás* az útjába kerüléssel²⁶ rokonítható, bár azzal a kikötéssel, hogy az előbbi mintha fokozatbeli hangsúlyosabb létet mutatna, hiszen majd az *ott-tartózkodáshoz* fog vezetni.

Gadamer a bűcsű kérdéskörébe helyezi a korszaknak s majd hozzákapcsolva az átmenetnek a megjelenési módjait.²⁷ Úgy tűnik, hogy e vizsgált vers énjének nem sikerült a régítől való búcsúzás, és éppen ezért a hanyatlás tapasztalata erősebben, az új kezdeté azonban kevésbé mutatkozik meg, ám az utóbbi eredménye a negatívnak tűnő aspektusával annál inkább.

„Ez itt mind, mind új szerzemény
egy régi város elpiszkolt goblenén.
Mind az övék! Így az övék.

Kivágott fák helye – az a miénk.
S százados házak, folt kísértetek
[...]
A város föltelik
más szavakkal, és a más szó mindent benő.
[...]
Falevél rozsdá roncsa.
Áttetszik rajta, ami volt.”²⁸

19 „az emlékezésben van valami egészen másfajta dolog is, mégpedig az, hogy az így felidézett emléket megőriz-zük. Lehet jó vagy rossz az az emlék, de mindenesetre olyan valami, amit ugyan nem feledtünk el, és nem is ötlük eszünkbe. Ez valami maradandó, természetesen nem mint állandó jelenlét, de mindig olyan valami, ami a legsajátabb tulajdonunk, valami, amire gondolunk és ami gazdag sokféleségében jelenik meg ismét előttünk.”, Hans-Georg Gadamer: *Költeni és gondolkodni* Hölderlin *Emlékezés* című verse tükrében. Ford. Orosz Magdolna. In uő.: *A szép aktualitása*. I. m. 202–227. 213.

20 Martin Heidegger: *Lét és idő*. Ford. Vajda Mihály et al. Budapest, Osiris, Martin Heidegger művei, második javított kiadás, 2001. 277.

21 Uo.

22 Uo. 276.

23 Vö.: uo. 272. E heideggeri időfelfogás kapcsán el kell ismernünk, hogy a jövő központi kategória, vö. ehhez: Martin Heidegger: *Az idő fogalma*. In uő.: *Az idő fogalma, ...* Ford. és bevezetés Fehér M. István. h. n. Kossuth Könyvkiadó, 1992. 27–52. Veress: *A nemzedékváltás szerepe a kultúrában*. I. m.

24 Balla: Kolozsvár. I. m.

25 Heidegger: *Lét és idő*. I. m. 82.

26 Uo. 75.

27 Gadamer: *Az üres és a betöltött időről*. I. m.

28 Balla: Kolozsvár. I. m.

A *Kolozsvár*-vers lírai énje egyedül a zenéhez társuló fordulatban vél pozitív tulajdonságot, ám itt is sokkal erősebb a zenekar együttjátszásából eredő attribútum:

„látom még Gabyt, várja, hogy beintse a pálca –
suhog vonója, és zenekarunk
szívárványa felel.”²⁹

E fordulat ellenben a zenei tétel megkezdéséhez kapcsolódik, továbbá egy halottnak hitt egykori zenésztárrsal való emléket elevenít fel.³⁰ A zene időszerkesztéséhez nem társít semmiféle negatív jegyet e vers, helyette elkezdésének mintegy sürgetése. A zenei mű választása azonban már beemel egy „vitát”, amely éppen a szerkesztés körül mutatkozik meg, hiszen Csajkovszkij *Variációk egy rokokó témára* című munkáját elég hosszan és a mai napig is leginkább nem a szerző meghagyta szerkesztésben, vagyis a variációk eredeti sorrendjének megcserélésével, illetve a befejező variáció kihagyásával lehet hallani. Az egyik visszatérő kivételt Perényi Miklós hangversenyei és felvételei adják, ugyanis ő a Csajkovszkij-változatot követi.³¹

A *Kolozsvár* lírai énje elhatárolódik attól, hogy a zeneitől különböző bármiféle fordulat, egy új korszak tapasztalatában megmártózzon. Az említett fordulattal együtt járna egy térbeli megvalósulás. Az én mindkettő lehetőségét a minimumra csökkenti:

„Mert nem remélem, hogy megfordulok.
Már nem remélek új fordulatot.
Mert visszatérni lehetetlen:
alábukás, új emigráció.”³²

A fentieket még inkább kiegészítő, árnyaló, azokat gazdagító interpretáció kiemelt érvényre bírhat a Balla Zsófia-versnél. Ez értelmezésnél a nemzedéki problematika éle tompulhat. A *Kolozsvár*-vers énje az átmenetet elcsúsztatva tapasztalja meg, késik búcsúzása a régittől. Ez csak abban az esetben mehet végbe, ha az átmenet tapasztalatában az idő tapasztalata szintén megsejthető. A gadameri átmenet-interpretáció szerint „[n]em az a döntő pont, hogy a fennálló megszűnése más szempontból az új kezdete, hanem hogy mindkettő – az elmúló a megszűnés emlékezésében és az új, ami az elmúltat követi – legsajátabb lényegét e hanyatlás szükségszerűségének belátása révén nyeri el, és hogy ebben magát az időt tapasztaljuk. Nem az tünteti ki az átmenetet, hogy az egyszerre elmúlás és keletkezés, hanem hogy az új éppen azáltal lesz, hogy a régiről megszűnésében megemlékezünk (belsővé tesszük – erinnert wird).”³³ A „régis megszűnésének” tapasztalata nem, csak magának a megszűnésnek az eredménye jelenik meg e versben, illetve az új érzékelése. A régi megszűnése feletti emlékezés és az új tapasztalata egybecsúszik ezen individuumnál is. Az eseményhez kötött késést csak és kizárólag az adott, az átmenetet „kísérő” közösség dekódolhatja. Az átmenet megjelenhet tehát a maga sajátosságaival a lírai én esetében.

„Itt járok benne, minden ismerős.
De senki és semmi nem azonos
önmagával, csak a hihetetlen jelennel,
jövővel, másvilággal”³⁴

A heideggeri elgondolás kinnlevőséghez, jövőhöz való viszonyulásában e mozdulat aspektusa rejlik.³⁵ Emellett a jövőhöz csábítgatást, annak „ízei” miatti figyelemfelhívást Bretter György ugyancsak említi, bár a *Kronosz, a kegyetlen* című írása³⁶ kapcsán fel kell idézni, hogy ő e szövegében nem a Gadamer elemezte „élet-időt” vizsgálja³⁷. Egy másik Bretter György-

29 Uo.

30 Nem hagyható figyelmen kívül az, hogy Balla Zsófia Gaby Constantinescu haláláról szerzett értesülést, amely értesülése viszont hamisnak bizonyult [Balla Zsófia személyes közlése]. A versszerkesztés szempontjából a hír hamis vagy igaz volta irreleváns, csak a szerkesztés a lényeges.

31 Vö.: Papp Márta: Változatok egy rokokó témára, Op. 33. In *Mr3 Bartók Rádió*, előadás *A hét zeneművésze* című sorozatban 1997-ben, http://www.mr3-bartok.hu/component/option,com_alphacontent/section,5/cat,18/task,view/id,176/Itemid,52/, elérés: 2013. május 6. [Dvořák, *Cello Concerto*, Tchaikovsky, *Rococo Variations*. Miklós Perényi, Budapest Festival Orchestra, Iván Fischer. Budapest, Hungaroton Classic, 1994.]

32 Balla: *Kolozsvár*. I. m.

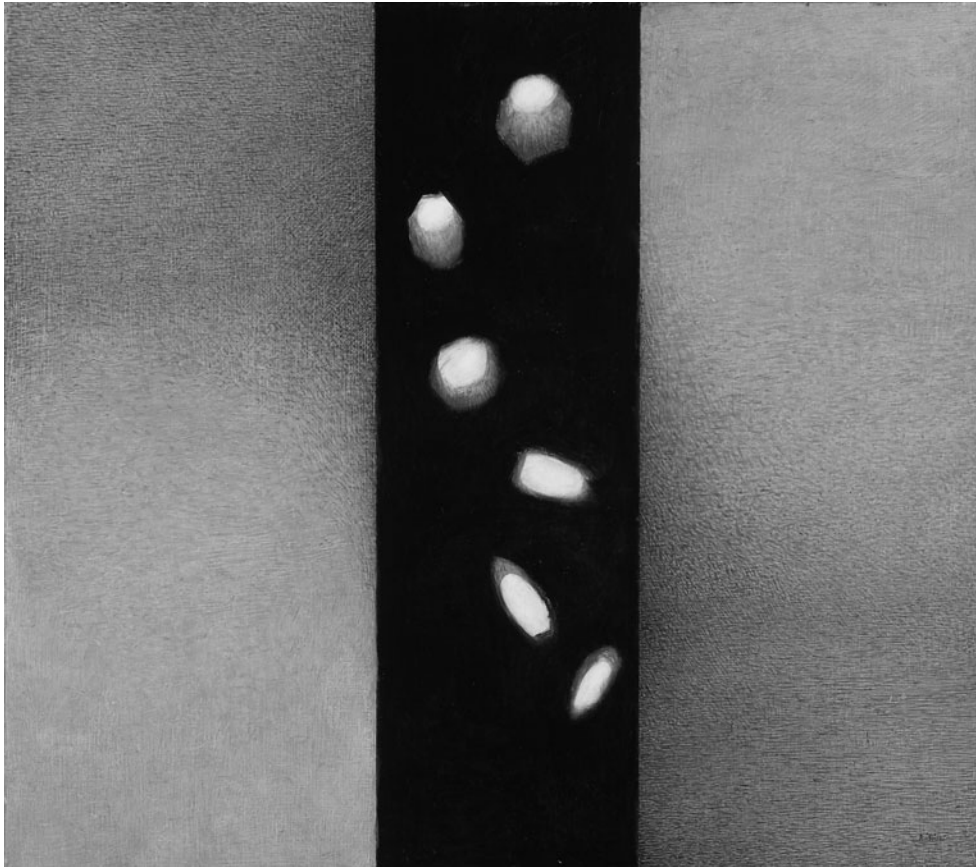
33 Gadamer: *Az üres és a betöltött időről*. I. m. 105.

34 Balla: *Kolozsvár*. I. m.

35 Vö.: Heidegger: *Lét és idő*. I. m. és Veress: *A nemzedékváltás szerepe a kultúrában*. I. m.

36 Bretter György: *Kronosz, a kegyetlen*. I. m.

37 Gadamer: *Az üres és a betöltött időről*. I. m.

szöveg, az *Ikarosz legendája* azonban ezt az időszerkesztést nem tárgyalva a jövőhöz viszonyulást más módon ábrázolja. A jövő „előzését” mutatja fel, amelyet Ikarosz, a fiú volt képes megvalósítani: „Ikarosz döntésével vénebbé varázsolta magát apjánál: időben a jövőt jelenné villantotta, megelőzte önmaga és apja létét”³⁸. Az „előzéstől” nem is annyira idegen a heideggeri „előrefutás”-értelmezés, mindkét esetben a maguk differenciáltságával a jövő, a lehetőségek kibontakoztatása hangsúlyos.³⁹

A *Kolozsvár*-vers lírai énje a fordulatszerúséget nem kerülheti el az átmenetjelleg egy olyan tapasztalatában, mely az összes, halált tudó létezőre ránehezedik. A mássá válás időtapasztalatáról van szó. Nem az elmúló idő tapasztalatáról beszélhetünk, hanem „annak sajátos meghatározottságá[ról], aminek saját ideje van”⁴⁰.

A „sajátos meghatározottság” elkerülése viszonylagosan működhet a remekművekben, ám az idő legyőzése már nem. Bretter György mondatából ez hallatszik ki, s vonatkoztható is a *Kolozsvár*-vers tétjére: „[a] remekművekből megtanulja [az utókor – K. F.] az időt legyőző emberi tehetséget tisztelni, de az idő legyőzését már nem.”⁴¹

38 Bretter György: *Ikarosz legendája*. In uő: *Vágyak, emberek, istenek*. I. m. 99–111. 99.

39 Vö.: „Az ember lehetőségei kibontakoztatásával *előrefut* az elmúláshoz. Az elmúlás az emberi létezés autentikus-sajátlagos »mikéntje«. Egyúttal az előrefutás az elmúláshoz az emberi létezés egyetlen autentikus jövője. Az előrefutásban a jelenvalólét mindig a jövő-létben, a jövőiségben (Zukünftigkeit) él, oly módon, hogy a múltjára és jelenére visszatér. Ebből két fontos következmény adódik: a jelenvalólét nem egyszerűen az időben van, hanem *maga az idő*; másrészt az idő alapfenoménje a *jövő*”. In Veress: *A nemzedékváltás szerepe a kultúrában*. I. m. 191.

40 Gadamer: *Az üres és a betöltött időről*. I. m. 99.

41 Bretter György: *Ikarosz legendája*. I. m. 104.